

S-a vorbit mult, în ultima vreme, despre demitificare, procedeu în fond și acesta al criticii sociale implicite, aplicată în piesele care ridică pe eroi deasupra realității și-i idealizează. Aci trebuie aduse însă o seamă de amendamente și mai cu seamă unul: așa numita demitizare nu trebuie să coboare pe eroii istoriei sau mitologiei simbolice, la nivelul unor prăpădite personaje cotidiene, roase de mizerii, vulgare și nedemne, prin ținuta lor, de misiunile istorice pe care le-au îndeplinit cu strălucire. Ei nu sînt, fără îndoială, nici supraoameni, nici zei, dar reprezintă mîndria și expresia înaltă a maselor care i-au creat. „Sînt oameni între oameni” așa cum l-a numit Camil Petrescu pe N. Bălcescu. Coborîrea lor pe motivul fals al unei „umanizări” vulgarizatoare, nu ni se pare deloc necesară, dacă ne gîndim că teatrul își păstrează totdeauna și o misiune îndrumătoare.

Închei aceste considerații cu o constatare ce mi se pare din cele mai evidente. Toate obiecțiile împotriva convenționalismului, în viață și în teatru, nu sînt în fond decît aspecte ale luptei pentru adevărul social și psihologic, și toate inovațiile, mai mult sau mai puțin forțate, nu neagă năzuința perpetuă a teatrului spre claritate. Eugen Ionesco însuși spunea: „Sînt pentru clasicism”, ceea ce nu trebuie interpretat în sensul că orice noutate e prin ea însăși valoroasă și acceptabilă. Adagiul — „ars longa” — rămîne desigur exact, dar cu condiția ca arta să se înalțe pe edificiul etern al spiritualității, răzimată pe soclul actualității.

„Spiritul și litera” de Al. Paleologu

Probabil că e întrucîtva abuziv să apropiem unui domeniu închis, „de specialitate”, volumul de scurte eseuri al lui Alexandru Paleologu, „Spiritul și litera”: riguros vorbind, el nu aparține în exclusivitate nici teatrului, după cum nu aparține nici literaturii, nici istoriei artelor. Dar evoluează dezinvolt pe toate aceste teritorii, și dacă există un argument pentru a-l atrage spre aria noastră de preocupări, acesta e darul autorului de a-și plasticiza ideile și de a le impune o mișcare aparent autonomă.

Al. Paleologu n-a construit un volum unitar, o carte-demonstrație în sprijinul unei teze, precis articulată în verigile unui raționament; eseurile sînt disparate, așa cum i-au fost sugerate de lecturi, de evenimente și mai ales de imprezvizibila și incontrollabilă dinamică a propriei vieți intelectuale. Ceea ce le unește este capacitatea de a deveni la un moment dat „transparente” pentru un sens, pentru o idee, pe care autorul dorește s-o afirme, de a se încărca, printr-un misterios contact electric, de actualitate. Calitatea principală — oricît ar părea de ciudat, destul de rară! — este de a fi găsit modalitatea cea mai aptă să-l slujească: notația sugestivă, prin detaliile căreia se profilează, niciodată subliniată, totuși pe

www.cimec.ro

ment prezentă, o intenție mai profundă. În acest sens, „Spiritul și litera” e, mai mult decît un titlu inspirat, o expresie exactă: Al. Paleologu intuiește climatul, atmosfera, uneori însemnările sale comunică limbăde sentimentul că esențial nu e ceea ce se spune, ci tocmai ceea ce plutește printre și pe deasupra rîndurilor, iar șirurile de semne sînt doar o structură-suport necesară spre o multitudine de puncte de contact aleatorii. (Evident, nu în toate cazurile: „Arhitectura nouă și omul”, de pildă, nu depășește treapta publicisticii curente.)

Avertismentul către cititori ascunde o anumită cochetărie: de fapt, adevăratul mobil e „actul critic”, și Al. Paleologu își manifestă originalitatea mai ales pe acest tărîm, în cîteva croquis-uri dedicate unor scriitori. Micile sale studii nu ambiționează să trateze tema exhaustiv și academic; deși impun un unghi de vedere de multe ori inedit și asociații surprinzătoare, nu sînt simple construcții arbitrare ale unei inteligențe suplă, ci reflecții ale unui sistem valoric propriu, în genere indiferent la prejudecăți și la locul comun consacrat.

Dacă acesta e argumentul major, farmecul particular ține de ceea ce s-ar putea numi „spiritul unui stil”: bogăția referințelor și rafinamentul unor speculații sînt topite într-un discurs liber și firesc.

„Spiritul și litera” nu e o carte de mare însemnătate; dar e dintre cele care apar în epocile de maturizare înfloritoare ale unei culturi, și-i servește, astfel, drept semn, prin însăși diversitatea lor independentă și prin tonalitatea personală.